బ్రతికి చెడిన జీవి

శ్రీ వీరమల్లు రామకృష్ణ

శివరామయ్య ఇప్పుడంటే దరిద్రుడయాడుగాని, ఒకప్పుడు బాగా బ్రతికినవాడే! తనచుట్టూవున్న సమాజంలో ఎంతో గౌరవంగానూ; సుఖంగానూ బ్రతికాడు. తనను ఆశ్రయించినవాళ్ళను ఎంతగానో ఆదరించాడు. పదిమందికి ఇంత పెట్టాడు; పదిమందిచేత ఇంత మంచివాడనిపించుకొన్నాడు. అట్లాంటి రోజుల్లోనే తనకూతురు సుగుణక్కూడా ఎంతో వైభవంగా పెళ్ళిచేశాడు. ఆ పిల్ల తరువాత చాలాకాలానికి పుట్టిన మగపిల్లవాడికి, అప్పటికి నాలుగేళ్లు.

అయితే, ఇదంతా ఆనాటిమాటే! ఇప్పుడా శివరామయ్యకు ఆ ఆస్తిపాస్తులేమీ లేవు. ఉన్నదంతా వ్యాపారంలో ఊడ్చుకుపోగా, ఆయనకు మిగిలిందల్లా ఆరోజుల్లో సంపాదించిన పేరూ; ప్రతిష్ఠానూ. అంత మాత్రంచేత తిండీ గుడ్డా వొస్తాయా అంటారు? అది కొంతవరకే నిజం. ఎందుకంటే ఆయన బాగాబ్రతికిన రోజుల్లో ఆయనసహాయం పొందినవాళ్లు చాలా మంది ఎటుగూడీ వున్నారు. అందులో అందరూ విశ్వాసఘాతకులే ఉంటారా మరి? పుండరీకాక్షయ్య, వల్లభయ్యలాంటి ఒకరిద్దరు మంచివాళ్లు ఉంటారుగనుకనే, శివరామయ్య ఎంత దరిద్రుడయినా, ఆట్టే యిబ్బంది లేకుండా బ్రతకకలుగుతున్నాడు. అదైనా వాళ్లుచేసే సహాయమేగానీ, తనకుతానై ఆశ్రయించిందేమీ లేదు. చిత్రమేమిటంటే, చెడిబ్రతికినవాడైతే ఎక్కడయినా ఎందుకైనా చెయ్యి చాపగలడుగానీ; బ్రతికిచెడ్డవాడు ఆపని చెయ్యలేడు. శివరామయ్య అసలే చెయ్యలేడు. అంతేగాకుండా ఇతరులు తనను ఆస్థితిలో ఊహిస్తున్నారన్నా భరించలేని ఆత్మాభిమాని. కాబట్టే కన్నకూతురూ, గౌరవనీయుడైన అల్లుడూ, ఆయనను ఏనాడో ప్రాధేయపడ్డారు; మాదగ్గరకు వచ్చి వుండిపొమ్మని. పోనీ, కనీసం అమ్మనీ, తమ్ముణ్ణీ అయినా తీసుకెడతానని అనేకసార్లు అడిగింది సుగుణ.

ఆ సందర్భంలో మరొకళ్ళయితే నిరభ్యంతరంగా వెళ్లిపోయేవాళ్ళు. కాని, కాస్త దూరదృష్టీ, ఆలోచనా కలవాళ్ళు ఆ పని చెయ్యగలరా? శివరామయ్యలాంటివాళ్లకు అసలు సాధ్యంకాదు. అదీగాక, ఇక్కడనుంచి వలసపోయేటంత దరిద్రం ఏమున్నదిగనుకా? పాతికమంది పిల్లలా? అప్పుల బాధలా? రోగాలా? ఏమున్నయ్? ఉన్న ఒక్కగానొక్క నలుసు, తనూ, తన భార్యాను. ఈ భాగ్యానికి ఇంత అనవసరపు ప్రయాసదేనికి? అని ఆయన అభిప్రాయం.

పిల్లవాడి చదువుసంధ్యలకా ఇప్పట్లో ఆట్టే ఇబ్బందిలేదు. తనకూ, పంతులు సత్యనారాయణకూ వున్న మంచితనంవల్ల ఒక్కదమ్మిడీ తీసుకోడు. ఆతరువాత అయినా హైస్కూల్లో చేర్చినప్పటిమాటకదా! ఆ సంగతి అప్పుడాలోచించుకోవచ్చు. చెడిబ్రతికినవాడికైతే రేపటిసంగతేమిటని ఇవాళే ఆలోచనగాని, బ్రతికిచెడినవాడికి, ముఖ్యంగా శివరామయ్యకు, ఎప్పటి విషయాన్ని అప్పుడే ఆలోచించడం అలవాటు. అందుకే ఆనాడే సుగుణకు మంచితనంగా నచ్చచెప్పి తప్పుకున్నాడు. అంతకుమినహా ఆయనకు మరోదారి నచ్చదు. ఎందుకంటే దరిద్రులయినంతమాత్రంచేత తనకున్న దారిద్ర్యాన్ని పదిమందికీ బహిర్గతం చేసుకోవాలని ఎక్కడా లేదంటాడు. జీవితావసరాలను వీలయినంతవరకు సంక్షిప్తపరచుకుంటే. ఆ సమస్యను తేలిగ్గా పరిష్కరించుకోవచ్చునంటాడు.

అయితే, ఇది ఎంతమందికి సాధ్యమవుతుందనేది వేరే విషయం. కానీ, శివరామయ్య వీలైనంత మేరా, ఆ పద్ధతినే ఆచరణలో పెట్టుకొంటున్నాడు. అయినా కొన్ని కొన్ని సమయాల్లో, ముఖ్యంగా—పండుగ పర్వదినాల్లో; ఎంత ప్రయత్నించినా మనస్సులో ఏదో తపనగా వుండకపోవడం లేదు. ఇదివరకు బాగా బ్రతికిన రోజుల్లో అయితే, పండగ రావడం ఆలస్యం,

ఎంతో సంతోషంగా గడుపుకునేవాళ్లు. అంతదాకా ఎందుకు; సుగుణ పుట్టినరోజు పండుగలు ఎంతో వైభవంగా జరిపేవాడు. అంతే!

అవన్నీ ప్రస్తుతం ఏవో జ్ఞాపకాలుగానే వుండిపోయినయ్. తను దరిద్రుడైనంత మాత్రంచేత కాలం దరిద్రగొట్టుదవుతుందా? అయినా కాకపోయినా తనదారిన తాను పోతూనే ఉంటుంది. కనుకనే వొచ్చే పండుగకు సుగుణను తీసుకురావడమనేది చాలా పెద్ద సమస్యగా తయారయింది. ఏం చెయ్యడానికీ తోచదు. కూతురును తీసుకొస్తే అల్లుణ్ణీ తీసుకురావాలి. వీళ్లిద్దరనూ తీసుకొస్తే, ప్రస్తుత స్థితిలో తను భరించలేడు. వాళ్లిద్దరినీ కళ్లలో చూసికూడా చాలా కాలమైంది. భగవంతుడు సరిగ్గా చూడలేదుగానీ, లేకపోతే, ఈపాటికి సుగుణ ఇద్దరిపిల్లల తల్లి కావలిసింది.

ఇలాంటి భావనలు మనసులో మెదిలినప్పుడల్లా ఎంతో కొంత బాధపడక తప్పదు! కన్నకడుపు తీపి ఎంత చెప్పుకున్నా తరగదుగదా మరి! అట్లాగని, తన మనసులోని బాధను నివృత్తి చేసుకోడానికి ఓ కార్డు ముక్క రాసిపడేస్తే, వాళ్లిద్దరూ వొచ్చేస్తారు. అయితే, సుఖంగా బ్రతుకుతున్న వాళ్ళను తాత్కాలికంగానైనా సరే ఈ దరిద్రంలో కాలు నిలపనివ్వడం తనకు మరింత బాధ. అందుకని ఎంత బాధనైనా దిగ్రమింగుకోడానికే ప్రయత్నం చేసి, పోయిన రెండుమూడు పండగలకు మెదలకుండా వూరుకొన్నాడు. ఆ ఒకటి రెండు రోజులూ, వాళ్ళిద్దరూ, కళ్లల్లో కనుపిస్తూనే వున్నారు. అయితే, ఈ పండగక్కూడా అంతేనా అని మళ్ళీ దిగులు ప్రారంభమైంది.

ఏ ఆలోచనా తోచక, ఆ రాత్రి భార్య సుభద్రమ్మను పిలిచి ఈ సంగతే అడిగాడు. అంతా విని, “ఏం చేద్దామంటారు?” అనడిగింది సహజంగా. ఆమెమాత్రం అంతకంటే ఏమని చెబుతుంది? డబ్బు అనేది వుంటే దాన్ని ఖర్చుపెట్టే మార్గాలూ ఆలోచనలూ అనంతంగా వుంటయ్. ఏమీ లేనప్పుడు తెలివిగలవాళ్ల ఆలోచనలుకూడా మందకొడిగానే వుంటయ్ ఇట్లాంటి వాటిల్లో.

ఆ రాత్రి శివరామయ్య చాలాసేపు ఆలోచించాడు. ఆడపిల్ల అన్న తరువాత పుట్టింటికి అంతో యింతో ఆశతోనే బయలుదేరుతుంది. పోనీ ఇది సుగుణ విషయంలో వర్తించకపోయినా, ఆడపిల్లను పుట్టింటి నుంచి వట్టి చేతుల్తో తిప్పి పంపడం తను సహించలేడు. తన జీవిత కాలంలోనే ఒకరోజున ఎంతో వైభవంతో తన కూతురును అత్తవారింటికి పంపాడు. తిరిగి ఈ రోజున అదే ఆడపిల్లను వట్టిచేతుల్తో పంపడం బ్రతికి చెడవాని అంతరాత్మకు ఎంతమాత్రము నచ్చదు. ఏది యేమయినా ఈ స్థితిలో వాళ్ళను తీసుకురావడం మంచిదికాదనిపించింది. చాలా ప్రయత్నంమీద తనను తాను సమాధానపరచుకొన్నాడు.

అట్లా సమాధాన పరుచుకొన్న అయిదవరోజున సుగుణ దగ్గర్నుంచి ఓవుత్తరంవచ్చింది. ఆవుత్తరాన్ని తాపీగా చదువుకున్నాడు. అందులో సుగుణ రాసిందేమిటంటే, ‘వొచ్చే పండుగకు మేమిద్దరం బయలుదేరి వొస్తున్నా’మని రాసింది! రెండు మూడు నిమిషాల వరకూ ఆయనకు ఏ ఆలోచనా లేదు. ఆ వుత్తరానికి సంతోషించాలో, విచారించాలో కూడా అర్థం కాలేదు.

సరిగ్గా అదే సమయానికి బడినుంచి పరుగెత్తుకుంటూ వస్తున్న శంకరం ఒక్కక్షణం ఆగి తండ్రి చేతుల్లోని వుత్తరాన్నీ, ఆయన ముఖాన్నీ ఒక్కసారి పరిశీలనగా చూశాడు. నాన్న అట్లా ఎందుకూర్చున్నాడో అర్థంకాలేదు. అయినా అడగడానికి ఆట్టే సాహసించలేకపోయాడు. అదీగాక, శివరామయ్యే ఆత్మాభిమాని ఆయన కొడుకు మాత్రం అంతకంటే తక్కువ తిన్నవాడా ఏమిటి?

ఇదంతా గమనిస్తున్న శివరామయ్య ఆసక్తితో చూస్తున్న శంకరాన్నుద్దేశించి, “అక్క ఉత్తరం రాసింది” అన్నాడు సంక్షిప్తంగా.

ఆ ఒక్కముక్కతో వాడి చిన్న పెదవుల మీద చిరునవ్వు వికసించింది. వాడి దృష్టిలో పిప్పరమెంటు బిళ్ళలకంటే అక్క వుత్తరం చాలా కమ్మగావుంటుంది. చాలా కాలం తరువాత అక్కను గురించి మళ్లీ వినడం జరిగింది. వాడి పసిహృదయంలో, ఏమూలో నిక్షిప్తమయివున్న అక్క తాలూకు మధురస్మృతులు మళ్ళీ మెదిలినయ్. అంతేగాకుండా తల్లి తరువాత అలాంటి గౌరవనీయమైన స్థానం ఆ ఒక్క అక్కకే ఇచ్చాడు. అందుకే తన సంతోషాన్ని ప్రకటించుకొనేందుకూ, తను ఏదిచెప్పినా వినే తల్లిదగ్గరకు మళ్ళీ పరుగెత్తాడు.

"అమ్మా, అక్క ఉత్తరం ఎప్పుడురాసిందీ?. ఎప్పుడొస్తుందీ? అందులో నాపేరుందా?" అనడుగుతున్నాడు.

వంటపనిలోవున్న తల్లికి ఇదేమీ అర్థంకాలేదు.

"అక్క ఉత్తరం రాయడమేమిటె, రావడమేమిటే?" అని అంటూ చెయ్యికడుక్కొని అసలు సంగతేమిటో కనుక్కుందామని బయలుదేరింది.

ఈలోగా శివరామయ్యే వంటగది దగ్గరకొచ్చి, వీడి ప్రశ్నలన్నీ వింటూనే వున్నాడు. భార్య ముఖం చూసి ఒక్కక్షణం ఆగి, "ఆఁ! సుగుణ ఉత్తరం రాసింది. వాళ్లిద్దరూ నాలుగైదురోజుల్లో వొస్తారుట" అన్నాడు.

అది విని ఆయనవేపు ఒక్కసారి మళ్ళీచూసి తల క్రిందికి దింపుకొన్నది. శివరామయ్య ముఖంకూడా నిండుకుండలాగా ఏ భావాన్నీ చిందనివ్వడంలేదు. వీళ్ళిద్దరినీ చూస్తున్న శంకరానికి ఇదేమీ అర్థంకాలేదు. అక్క వొస్తుందనే సంగతి, తనలాగ వీళ్ళకెందుకు సంతోషం కలిగించడంలేదో అతనికి తెలియదు.

అట్లా నిల్చున్న శంకరాన్నుద్దేశించి, చూడు చిన్నా, అక్క నిన్ను బాగా చదువుకోమంది. నాలుగైదు రోజుల్లో వొస్తుందిట. ఆఁ!...సరేనా! పో ఆడుకో..." అని వీపుమీద తట్టి బయటికి పంపించాడు శివరామయ్య. మరికొంతసేపాగి, "నాకు తెలియకడుగుతానూ...సుగుణకు రానురాను తెలివి తగ్గిపోతోందనుకుంటాను." అన్నాడు భార్యనుద్దేశించి నెమ్మదిగా.

ఆమె కీమాట చాలా కొత్తగా వినిపించింది. చిన్నప్పట్నుంచీ ఎంతో గారాబంగా చూసుకునే సుగుణను గురించి, ఆయన నోటివెంబడిగా ఇట్లాంటి మాట వినడం ఇదే మొదటిసారి. రవ్వంత ఆశ్చర్యపడుతూ—"అదేవిఁటండి, అట్లా అంటారూ?"అన్నది.

"మరి కాకపోతే ఏమిటె చెప్పూ—ఇట్లాంటి ఉత్తరం సుగుణ రాస్తుందని ఎప్పుడైనా అనుకొన్నావా? కనీసం రాసేప్పుడయినా ప్రస్తుతం మనస్థితి ఏమిటో జ్ఞాపకం రాలేదా అని," అన్నాడు కొంచెం చిరాగ్గా.

"సరే. మీరు చెప్పేది మరీబావుంది. ఇప్పుడంటే మనం దరిద్రులమైపోయామని, ఆత్మాభిమానంకొద్దీ బిడ్డలమీద మమకారాన్ని కూడా చంపుకొంటున్నాం గానీ, మనంత తేలిగ్గా వాళ్ళు నిగ్రహించుకోగలరా? పండగలకీ పబ్బాలకీ మనం తీసుకురావడం మానేశాం సరేసరి. తనకుతానై లక్ష్మీదేవిలా ఇంటికొస్తానన్నా మనం బాధపడడం దేనికి? దాన్ని చూసికూడా ఎన్నాళ్ళో అయిపోయింది. చిట్టితల్లి కళ్ళల్లో కనుపిస్తుంది" అన్నది దీనంగా.

ఆ చివరిమాట అనేప్పుడు ఆమెకళ్ళలో నిజంగానే నీరు తిరిగింది. చప్పున ఆమె తలవొంచుకొన్నా, ఈ సంగతి ఆయన గమనించకపోలేదు. రెండు నిమిషాలాగి ఆమెను సమాధానపరచే ధోరణిలో: "నువ్వనేది నిజమేననుకో. వాళ్లను చూడాలనే కాంక్ష నీకంటె నాకు ఇంకా ఎక్కువగానేవుంది. కానీ ఏంచేస్తాం చెప్పు. చూస్తూ చూస్తూ, ఈదరిద్రంలోకి వాళ్ళను ఆహ్వానించడం దేనికి? తీసుకొచ్చి మనం ఉద్ధరించేదేముంది? నీమట్టుకు నీవు ఎన్నడన్నా అట్లాంటిచీరె కట్టుకున్నావా?" అనడిగాడు. ఆమె నోరెత్తలేదు.

"పిచ్చిదానా, బిడ్డలమీద మమకారం నీ ఒక్కదానికే కాదు. దరిద్రులమయినంతమాత్రంచేత మనకున్న దరిద్రాన్ని పదిమందికీ తెలియపరుచుకోవలసిన అవసరమూ లేదు. నేననేదేమిటంటే, మనకంటే వాళ్ళు సుఖంగా బ్రతుకుతున్నారుగదా! వాళ్ళను అలా బ్రతకనిద్దాం. ఈ దరిద్రంలో వాళ్ళను మనం ఏంసంతోషపెట్టగలం? మన దరిద్రాన్ని వాళ్ళముందు మరోసారి పెట్టుకోడం దేనికి? తీరా వాళ్ళను తీసుకొచ్చి, ఏరకంగానూ సంతోషపెట్టలేక, సిగ్గుతో తలవొంచుకుని, బాధతో విలవిలలాడిపోతూ కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకోడం దేనికి? ఈ అవస్థంతా ఎందుకు చెప్పు?" అనడిగాడు.

"అందుకని, కన్నబిడ్డను పుట్టింటికి రావద్దంటారా?" అన్నది చాలా ప్రయత్నంమీద, లోలోపల కుమిలిపోతూ. ఆయన ఆమాటకు వెంటనే సమాధానం చెప్పలేకపోయాడు. ఒక్కక్షణం ఆగి, "చూడూ, నువ్వుకూడా అట్లా నిష్కర్షగా మాట్లాడితే ఏంచెప్పను? ఇంతకాలం కాపరంచేసిన నీకే నా అంతరాత్మఘోష అర్థంకాకపోతే, ఆ భగవంతుడికి కూడా అర్థమవుతుందనుకోను. నువ్వనవసరంగా బాధపడకు. ఏదో బ్రతికినంతకాలం సుఖంగా బ్రతికాం, అయిపోయింది. ఆనాడు సుఖపడినప్పుడు గర్వపడిందీలేదు—ఇవాళ

చింతపడడమూ అనవసరం. లోకంలో మనమేనా; ఇంకెంతమంది లేరు? నువ్వు బాధపడి, నన్ను బాధించకు. సుఖాలు అనుభవించడానికి అందరూ ఇష్టపడతారు, సాయపడతారు. కాని కష్టాల్లోనే పరస్పరాభిమానాలూ—వ్యక్తిత్వాలూ బయటపడేది. రేపు సుగుణకు ఉత్తరం రాసిపడేస్తాను. అంతగా నీకు చూడాలనివుంటే, ఈ పండగకొస్తా వెళ్ళిపోయాక, ఏదోవిధంగా నువ్వే వెళ్ళిరా" అన్నాడు.

ఆమె సమాధానం చెప్పలేదు. ఆయన ఇష్టాయిష్టాలకు వ్యతిరేకంగా చెప్పడం, ఆనాడు బాగా బ్రతికిన రోజుల్లోనే అలవాటు లేదు. ఇవాళ కొత్తగా ఆమె మారిందిలేదు.

పూర్తిగా నిండిన కళ్లనీళ్ళు పైటచెంగుతో వొత్తుకుంటున్న ఆమె నుద్దేశించి "చూడూ, అన్నీ తెలిసిన నువ్వుకూడా అట్లాంటిపనేచేస్తే ఎట్లా? పండగరోజుల్లో నీలాంటి మనిషి నట్టింట్లో కూర్చుని కళ్ళనీళ్లు పెట్టుకోవడం ఏమంత మంచిపనికాదు," అని అనగలిగాడే గాని ఆయన కళ్ళల్లో నీళ్ళు నిండకుండా నిగ్రహించుకోలేకపోయాడు.

* * * *

ఆ మరుసటిరోజున సుగుణకు వుత్తరం రాశాడు.

"చిరంజీవి సౌభాగ్యవతి సుగుణకు—

మీ నాన్న దీవించి వ్రాయునది. నీవు వ్రాసిన ఉత్తరం అందినది. ఒకప్పుడయితే అట్లాంటి వుత్తరం చూసి సంతోషించి ఉండేవాణ్ణి. కాని ఆ రోజులు గతించిపోయినయ్. నా జీవితంలో చివరిపాదం యింతదరిద్రంతో నిండి వుంటుందని నేనెన్నడూ అనుకోలేదు. నువ్వు పుట్టినప్పట్నుంచీ కాకపోయినా కనీసం ఊహ తెలిసినప్పట్నుంచీ నువ్వెంత గారాబంగానూ, సుఖంగానూ బ్రతికావో నీకు తెలుసు. చక్కగా చదువుకొన్నావు. భగవంతుడిచ్చిన అందచందాలతోపాటు, గుణవంతుడైన భర్త లభించాడు. నీ జీవితంలో చెప్పుకోదగిన ఒడుదుడుకులనేవి లేకుండా సుఖంగా బ్రతుకుతున్నదానవు. కాని నీ తల్లితండ్రుల స్థితి నీకు భిన్నంగా వున్నదనే సంగతి నీకు బాగా తెలుసు. అట్లా తెలిసివుండి కూడా, నీవు వ్రాసిన ఉత్తరం చూస్తే నాకు నిజంగానే బాధ కలిగింది. అదీగాక, నా అదృష్టాన్ని ఎంతమంది పంచుకొన్నా నేను చింతపడలేదు. కాని నా దురదృష్టాన్ని ఇతరులు కాదుగదా కనీసం కన్న కూతురైనా పంచుకోవడాన్ని నేనెంతమాత్రం భరించలేను. నేనెంత ఆత్మాభిమానినో నీకు తెలుసు. ఇతరులచేత వేలెత్తి చూపించుకోవడమనేది, నాకే కాదు, నా పూర్వులక్కూడా లేదు. అటువంటివాణ్ణి, ప్రస్తుతం ఎట్లా కాలంగడుపుతున్నానో నీకు తెలుసు. ఈ ఉత్తరం నా మనసులోని బాధను కొంతవరకు వ్యక్తం చేస్తుందనుకొంటాను. అయినప్పటికీ, నీకు రావాలనివుంటే, నేనేమీ చెప్పలేను.

మీ అమ్మా-తమ్ముడూ బాగానే వున్నారు.

మీ నాన్న"

ఆ విధంగా రాసిన ఉత్తరాన్ని మళ్ళీ ఓసారి పూర్తిగ చదువుకొన్నాడు. తన మనసులోని అస్థిరత్వానికి ప్రబలమైన తార్కాణంగా కనుపించింది. సుగుణ రాసిన ఉత్తరంతో పోల్చి చూసుకుంటే, తను ఎంతకఠినంగా సమాధానమిస్తున్నదీ అర్థమయింది. దరిద్రం మనుషుల్ని తినేస్తే మిగిలిన అస్థిపంజరంలా అసహ్యంగా కనుపించింది. ఈ ఉత్తరం ఆ సుగుణచేతుల్లో పడితే ఎంత ఘోరంగా, బాధతో విలవిలలాడిపోతుందో వూహించుకుంటే వొళ్ళు జలదరించింది. తల్లితండ్రులమీది మమకారంతో దగ్గరకొస్తున్న బిడ్డను, కాళ్లతో తన్నడంకంటే ఘోరమైన పాపం మరొకటి కనుపించలేదు. కసాయివాడి కత్తికీ, తన ఉత్తరానికీ ఆట్టే భేదమున్నట్టులేదు. వెంటనే ఆ ఉత్తరాన్ని నిలువునా, అడ్డంగా చీల్చి ముక్కలు ముక్కలుగా చేశాడు. గుర్తుపట్టడానికి వీల్లేకుండా నలిపి అవతల పారేశాడు. వెంటనే లోపలికివోయి, విచారంతో తల వొంచుకొని బియ్యంలో రాళ్ళు ఏరుకొంటున్న భార్యనుద్దేశించి, "నీకో మంచిసంగతి చెప్పనా?" అన్నాడు.

"ఏమిటీ?" అన్నది ఆత్రంగా.

"సుగుణకు నేను ఏ ఉత్తరమూ రాయడంలేదు. రాసిన ఉత్తరం చింపేశాను. వాళ్ళిద్దరు తప్పకుండా వొస్తారు." అన్నాడు.

ఆమె చాలారోజులతరువాత మళ్ళీ యివాళ హృదయపూర్వకంగా సంతోషించింది. ఆక్షణాన తనభర్త శివరామయ్య, శివరామయ్యలా గాకుండా సాక్షాత్తు శ్రీమన్నారాయణమూర్తిలా కనుపించాడు ఆమెకు!

* * *

రాసిన ఉత్తరం ప్రకారం తెల్లవారితే పండగనగా సుగుణ తనభర్త జయరావుతో సహా వొచ్చింది. జట్కాబండిలో సామానంతా బండివాడు లోపల పెట్టాడు. వాడికి జయరావు ముందే డబ్బిచ్చి పంపేశాడు. లాంఛనంగా మామూలుమర్యాదలన్నీ జరిగినయ్. ఇంతకాలానికి కన్నకూతురును చూడ్డంవల్ల, తల్లితండ్రు లిద్దరూ సంతోషంతో కళ్ళు నీళ్ళతో నింపుకొన్నారు. ప్రొద్దుట్నుంచి ఎదురుచూస్తున్న శంకరం అక్క కొంగు విడవడంలేదు. ముందు వాణ్ణి మనసారా కౌగిలించుకొని ఒక్క ముద్దు పెట్టుకొంటేనేగాని ఆమెకు సంతృప్తి కలగలేదు.

"ఏంరా చిన్నా, ఇవాళ తల దువ్వుకోలేదేం?" అని పలుకరించిందికూడాను!

సంతోషంతో వాడు సమాధానం చెప్పలేక పోయాడు.

"ప్రొద్దుట్నుంచీ ఒక్కటే ఎదురుచూడటం! చద్దిఅన్నంకూడా తినలేదింకా" అన్నది తల్లి వాడి తరఫున.

సుగుణ తండ్రిదగ్గరగా తల వొంచుకు నిల్చుంది. ఆయన సంతోషం చెప్పనలవిగాకుండా వుంది. భరించలేక బొంగురుపోయిన గొంతుతో "బావున్నారా, అమ్మా..." అన్నాడు, అతిప్రయత్నంమీద తల నిమురుతూ.

"ఇంత చిక్కిపోయావేం తల్లీ?" అని వొళ్ళంతా తడువుతూ అడిగింది తల్లి.

రెండునిమిషాల తరువాత కొడుకునూ,కూతురునూ తీసుకొని లోపలికి వెళ్ళిపోయింది సుభద్రమ్మ.

శివరామయ్య అల్లుడుదగ్గర కూర్చుని; మంచి చెడ్డలు మాట్లాడుతున్నాడు. సందర్భవశాత్తూ:

"మీ పై ఆఫీసరు మంచివాడేనా?" అనడిగాడు.

"ఓ, ఆయనకేం. యమధర్మరాజు. చాలా మంచి వాడే పాపం!" అన్నాడు ఛలోక్తిగా జయరావు.

శివరామయ్యకూడా సన్నగా నవ్వాడు. అదీ జయరావుకోసరం. మనస్సంతా ఇంట్లో వంటింటి చుట్టూ తిరుగుతూ వుంది. ఈ నాలుగురోజులూ గౌరవంగా బ్రతికి బయటపడడం ఎట్లాగా అనేది ఆయనకు గుండెల్లో పెద్ద బండగానే వుంది. రెండుపూటలా ఓవల్టీన్ నుగురించీ, టిఫిన్ నుగురించీ సందేహా లున్నయ్. ఉన్నబట్టల్లో ఇస్త్రీచేసిన దుప్పటి ఒక్కటికూడా లేదు. తనగుడ్డలుకూడా అంతంతమాత్రంగానే వున్నయ్. సబ్బులూ, పాలూ, పెరుగూ, నెయ్యి, యిత్యాదయః వాటినిగురించి మరీ సందేహంగా వుంది. తనింట్లో ఒక్క అల్లుడేగాని; వల్లభయ్యగారింట్లో ముగ్గురు అల్లుళ్ళు వున్నారు. అందులోనూ; మరీ పెద్దపెద్ద ఉద్యోగాలు చేస్తున్నవాళ్ళు. విడిరోజుల్లో అయితే ఏదో ఒకరకంగా సర్దుకోవచ్చు. ఈ పండగరోజుల్లో అందరికీ అన్నీ అవసరమే. ఇట్లా అన్నిసమస్యలూ చుట్టూ ముసురుకొనివుంటే; ఏచింతా లేకుండా; వంటింట్లో కూర్చున్నది భార్య. ఏంచేస్తున్నదో తెలియదు.

ఇట్లా ఆలోచిస్తూ పరధ్యానంగావున్న మామగారినిచూసి, "మీరు మరీ సన్నబడి పోతున్నారు. వొంట్లో బావుండడంలేదా ఏమిటీ?" అనడిగాడు జయరావు.

"ఆఁ ఏంలేదు. బాగానే వుంటున్నది" అన్నాడు అప్రయత్నంగా.

"మరి ఏమిటి ఎప్పుడూ ఆలోచిస్తున్నట్టు కనుపిస్తారు?"

"ఏముంది ఆలోచించడానికి. ఏంలేదు" అని ఏదో ఒకరకంగా తప్పుకోడానికి ప్రయత్నించాడు.

కొంతసేపాగి, శంకరాన్ని పిలిచి, "పెందలాడే బావకు వేన్నీళ్ళు అవీ పెట్టమను. రైల్లో నిద్రా పాడూ సరిగ్గా వుండివుండదు. మధ్యాహ్నం అట్లా ఒక్క అరగంట నిద్రపోతే కొంత బడలిక తగ్గుతుంది. అన్నట్టు, అమ్మా వాళ్లు లోపల ఏంచేస్తున్నారూ?" అనడిగాడు. కాని శంకరం సమాధానంచెప్పకుండా లోపలకు పారిపోయాడు.

మామూలుకంటే అరగంట ఆలస్యంగా భోజనాలకు పిలుపువచ్చింది. స్నానాలుచేసి భోజనందగ్గర కూర్చునేసరికి, శివరామయ్యకు ఆశ్చర్యం కలిగింది. తను ఇంతవరకూ ఊహించనివిధంగా భోజనం వడ్డన జరిగింది. ఈ పిండివంటలూ, భోజనం, ఇదంతా ఎట్లా సమకూరిందో ఆయనకు అర్థంకాలేదు. ప్రతిదాన్నీ డబ్బుతో ఖరీదుకట్టేటయితే; ఇంత డబ్బు రహస్యంగా తాను ఏమూలా దాచిపెట్టలేదు. దీనికి మూలం ఏమిటో ఎంత ఆలోచించినా అర్థంకాలేదు. భార్యను పిలిచి

అడగడానికా సమయంకాదు. ఏ ఆలోచనాలేని జయరావు నిరభ్యంతరంగా భోజనంచేస్తున్నాడు. తను మాత్రం ఎందుకు వెనకపడాలి? అందుకని శివరామయ్య మాట్లాడకుండా భోజనంచేశాడు. ఇంత సంతృప్తిగా తినికూడా చాలాకాలమయింది. కాని, ఆయనకా సంతోషం లేదు. ఏదో పెద్దదిగులు, మనస్సంతా కమ్ముకొన్నది. ఎవరినడిగేట్టు. భార్యకు ఇంట్లో పని తీరటం లేదు. అసలే భోజనాలు ఆలస్యం అయినయ్. మళ్ళీ జాగ్రత్తపడకపోతే, మధ్యాహ్నం కాఫీలుకూడా అంతే అవుతయ్. అందుకని శంకరంతోపాటు తల్లీ కూతుళ్ళిద్దరూకూడా ఒకేసారి భోజనానికి కూర్చున్నారు. తండ్రికీ, భర్తకూ మధ్యాహ్నం నిద్ర పోయేందుకు అంతకుముందే పడకలు సిద్ధంచేసింది సుగుణ. ప్రయాణపు బడలికతో జయరావు బాగానే నిద్రపోయాడు. ఏ నిద్రా లేకుండా అటూ యిటూ దొర్లిందల్లా శివరామయ్యే.

ఎంత ప్రయత్నించినా భార్యతో ఏకాంతంగా మాట్లాడే వీల్లేకపోయింది. దీనికితోడు సుగుణను చూడ్డానికొచ్చిన ఆమె పాత స్నేహితురాండ్రతో ఇల్లంతా మూడవతరగతి రైలుపెట్టెలా తయారయింది. తన ఇల్లు ఇంత సందడిగా కలకలలాడి ఎంతోకాలమయింది. నిజంగా ఇది హర్షింపదగిన సంగతే! కాని ఆయన మనసు ప్రతిదీ శంకిస్తూనేవుంది. కనుపించిన ప్రతి కొత్తదనాన్ని గురించీ ఇది ఎక్కడిది? ఎట్లా వొచ్చిందనే ప్రశ్నలు తలలో పేరుకొంటున్నయ్. వాటికి సమాధానాలు చెప్పేవాళ్లుమాత్రం ఆయనకు దొరకడంలేదు.

అట్లా పండగరోజు మధ్యాహ్నంవరకూ గడిచిపోయింది. భోజనాలవీ అయ్యాక, దక్షిణపుగదిలో మంచంమీద పడుకొని శివరామయ్య మళ్ళీ ఆలోచనలు మొదలుపెట్టాడు. పదినిమిషాలతిరువాత గదిలోకి ఎవరో అడుగుపెట్టిన చప్పుడయింది. అనుభవంవున్న మనిషిగనుక గమనించి "ఎవరదీ-సుగుణా!" అన్నాడు.

"నేనే నాన్నా..." అని తలవైపుకు వొచ్చి నిల్చుంది.

తల వెనక్కుతిప్పి సుగుణ ముఖాన్ని ఒక్కసారి చూసి, "ఇట్లారామ్మా, ఇక్కడ కూర్చో." అని మంచంమీద ఒకప్రక్కగా జరిగాడు.

తండ్రి పొట్టదగ్గర చిన్నప్పటి భయంతోపాటు వినయంగా కూర్చుంది.

"ఏమ్మా ఇట్లావొచ్చావు? అమ్మ ఏంచేస్తోందీ?" అనడిగాడు.

"అమ్మ యింట్లో పనేదో చూస్తోంది..." అని ఒక్కక్షణం ఆగి "నాన్నా" అని ఆగిపోయింది.

సుగుణ ఏదో చెప్పడానికి ప్రయత్నిస్తున్నదని ఆయన గమనించి, "చెప్పమ్మా, ఏంకావాలీ?" అనడిగాడు ఆప్యాయంగా. "ఏంలేదు నాన్నా. ఇంటిల్లిపాదీ అందరూ కొత్తబట్టలు కట్టుకొన్నారు. నువ్వుకూడా ఆ బట్టలు కట్టుకో నాన్నా. పండగపూట మీరొక్కరూ అట్లావుండిపోవడటం..." అని ఆపైన చెప్పలేకపోయింది.

శివరామయ్య మనస్సు ఒక్కక్షణం సముద్రంలా అల్లకల్లోలమైపోయింది. తను మొదట్నుంచీ ఏదైతే ఊహిస్తున్నాడో అదే నిజమై పూరుకున్నది. తన గారాబుబిడ్డ, సుగుణ. ఆమెను ఏమంటాడు? అనలేడు. ఆపని చెయ్యలేడు. ఆ రెండింటిమధ్య ఇరుక్కుపోయి, మళ్ళీ ఆలోచనలోపడ్డాడు. సుగుణ చేతుల్లోని కొత్తబట్టలు ఇంకా అల్లాగేవున్నయ్.

"నీకేంకావాలమ్మా అనడిగావుకదా నాన్నా. నాకింతకంటే ఏమీ అక్కర్లేదు. ఇంకేమీ అడగను నాన్నా." అన్నది గద్గదస్వరంతో. సుగుణ కళ్ళల్లో నీళ్ళునిండడం తండ్రి స్పష్టంగా చూశాడు. లోలోపల ఆయనహృదయం కుమిలిపోతున్నది. కనురెప్పలు రెండూ ఒక్కదగ్గిర చేరినప్పుడు అశ్రుబిందువులు చెవులుప్రక్కగా జారిపోయినయ్. "సుగుణా! భగవంతుడు నాకు మొదటిసారిగా ఆడపిల్లనే ఎందుకిచ్చాడో నాకిప్పుడర్థమయింది. నా జీవితంలో ఇట్లాంటిరోజు ఒకటున్నదనే సంగతి నేనెన్నడూ ఊహించలేదు. ఆ బట్టలు నేకట్టుకున్నందువల్ల నీకు సంతోషమేకలిగితే, తప్పకుండా కట్టుకుంటానమ్మా! పండగపూట కంటతడిపెట్టకు సుగుణా! నేనెంత దరిద్రాన్నయినా భరిస్తానుగాని; కన్నీళ్ళనుమాత్రం భరించలేను" అని తడీపొడిగావున్న ఆమెతల నిమురుతూ కళ్ళు తుడిచాడు.

ఇదేసమయమని, "మరొక్కమాట నాన్నా." అన్నది సుగుణ.

"ఏమిటమ్మా?" అన్నాడు తండ్రి వాత్సల్యంతో.

"ఈసారి నాతోపాటు తమ్ముణ్ణికూడా తీసుకెడతాను నాన్నా."

ఒక్కక్షణం ఆగి, "నీయిష్టం. నేకాదంటానా తల్లీ." అన్నాడు శివరామయ్య.

సుగుణ పెదవులమీద చిరునవ్వు చిందింది. "చాలు నాన్నా. ఇక నేవెడతాను. మళ్ళీ మీకు కాఫీలవేళవుతుంది. అమ్మఒక్కర్తే అవస్థపడుతున్నది." అని తండ్రి ముఖం మరొక్కసారి సంతృప్తిగాచూసి కొత్తబట్టలు అక్కడపెట్టి వెళ్ళిపోయింది.

అరగంటతర్వాత కొత్తబట్టలు కట్టుకొన్న శంకరం గదిగుమ్మానికి చాటుగా నిల్చొని; "నాన్నగారూ, అమ్మ కాఫీకి రమ్మంటోంది." అని దీర్ఘం తీస్తూ చెప్పి పారిపోయాడు. శంకరం అట్లా నిల్చొని చెప్పడానికి కారణం ఏమిటో ఆయన తేలిగ్గా ఊహించాడు.

కాఫీ త్రాగడానికి అవతలగదిలోకి వెళ్ళినపుడు, తనలాగే జయరావుకూడా కొత్తబట్టలు కట్టుకొచ్చాడు. ఆయనను చూడటంతోటే శివరామయ్యకు మళ్ళీ ఆత్మాభిమానం ముంచుకొచ్చింది. సిగ్గుతో కుంచించుకుపోయాడు.

తరువాత సుగుణ, శంకరంకూడా, కొత్తబట్టలతోవొచ్చి అక్కడే టిఫిన్‌తిని ఓవల్టిన్ త్రాగారు. నిన్న మొన్నట్నుంచీ కళ్ళారాచూడ్డానికి వీల్లేకుండా తిరుగుతున్న శివరామయ్యభార్య సుభద్రమ్మ, ఇప్పుడు కొత్తచీర కట్టుకున్నా, కనుపించినట్టే కనుపించి మళ్ళీ వెనక్కుపోతున్నది. జయరావు ఆ యింట్లో వున్నంతవరకు ఆమె అంతే! ఎందుకంటే గౌరవనీయుడైన అల్లునిఎదుట స్వేచ్ఛగా అత్తగారు తిరిగే ఆచారం ఆ ఇంట్లో ఇంకాలేదు.

ఎట్లాగో ఆ కాస్త ఓవలిన్ తాగేసి ఆ గదిలోనుంచి బయటపడ్డాడు శివరామయ్య. ఆ సమయం చూసుకుని భర్తనుద్దేశించి, "ఈ సంతోషానికంతటికి మూలం మీరేనని ఏమాత్రం ఆయనకు తెలిసినా, లజ్జతో కుమిలిపోతారు. ఇప్పటికే మీకు ముఖం చూపలేక వీలయినంతవరకు తప్పుకుంటున్నారు. బ్రతికి చెడిపోయిన అంతరాత్మను ఘోషపెట్టడం మనకు మంచిదికాదు." అని చెప్పింది సుగుణ.

ఆ తరువాత మూడో రోజున సుగుణ మళ్ళీ ప్రయాణమైంది. బండివాడి సహాయంతో సామాను బండిలో పెట్టించాడు జయరావు. శంకరం ముందుగానే బండిలో చేరాడు. సుగుణ ముందు తల్లిని సముదాయించి, "వెళ్ళొస్తా నాన్నా" అన్నది కళ్ళనీళ్లు తుడుచుకుంటూ.

శివరామయ్య లోలోపల కుమిలిపోతున్నాడు. తీవ్రమయిన ప్రయత్నంతో తనను తాను సంబాళించుకొని, "కన్నబిడ్డను పుట్టింటినుంచి వొట్టిచేతుల్తో పంపే దౌర్భాగ్యపుగీత భగవంతుడు నానుదుటగీశాడు" అని ఆ పైన అనలేక ఆగాడు.

సుగుణ తేరుకుని, చూడు నాన్నా, మీరు అట్లా దిగులు పడితే అక్కడకు వెళ్ళినా నాకు శాంతి వుండదు. ఇప్పటికే మీరు ఈ దిగుళ్ళతో చిక్కి సగమై పోతున్నారు. నాకేంకావాలి నాన్నా. పెట్టవలసినదంతా ఇదవరకే పెట్టారు. నేనేం పరాయిదాన్నా అదృష్టం కలిసొస్తే రేపు సుఖపడకూడదా"? అన్నది.

"లేదమ్మా లేదు. నాకలాంటి ఆశ ఏమీ లేదు. సిరీ, సంపదా శాశ్వతంకానిమాట నిజమే! కాని ఒక వ్యక్తి తాలూకు సాంఘిక విలువల్ని; పరువు మర్యాదలను అంతిమస్థాయిలో నిర్ణయించేటప్పుడు మన చుట్టూ వున్న సమాజం అతను చెడిబ్రతికినవాడా బ్రతికిచెడినవాడా అనే కొలతబద్ద తీసుకుంటుంది. అయినా, నా బ్రతుకేవో తెల్లవారి పోయింది. నా తరువాతవాడైన శంకరాన్ని రెండో కోవలో విడిచిపెడుతున్నాననే బాధ తప్ప మరేమీ లేదు. ఇంతకాలానికి మళ్ళీ మమ్మల్ని మనుషులుగా చేశావు. ఆడపిల్లలు పుట్టింటినించి అంతో ఇంతో తీసుకువెడతారుగానీ,ఒట్టి చేతుల్తో వెళ్ళరు. నాకా అదృషం..." అని ఆపేశాడు.

లోలోపల లుంగలుచుట్టుకుపోతున్న దుఃఖం అతన్ని నోరెత్త నివ్వలేదు.

"అదేమిటి నాన్నా, ఆడపిల్లలన్న తరవాత అందరూ పుట్టింటినుంచి దోచుకుపోయేవాళ్లే వుండరు. పుట్టింటికోసరం దాచిపెట్టేవాళ్లుకూడా వుంటారు."

"సుగుణా!" అన్నాడు తండ్రి, ఆమె తల నిమురుతూ—

మరొకసారి తల్లిదగ్గరకూడా సెలవుతీసుకుని యల్దేరింది సుగుణ.

రైలెక్కించి రావడానికి వాళ్ళతోపాటు శివరామయ్యకూడా బయల్దేరాడు. ఈ స్టేషనులో మొన్న మొన్నటివరకూ ఎక్స్‌ప్రెస్ కూడా ఆగుతుండేది. ఇప్పుడదీ మానేసింది. పాసింజరు తప్ప మరొకటి ఆగదు. అదీ ఇవాళ అరగంట ఆలస్యం. అయినా సరే, అంతవరకూ వుండి, వాళ్లను బండిలో భద్రంగావున్న చోటు చూసి కూర్చొపెట్టాడు.

రైలు ఇక కదులుతుందనగా, ఎంత ప్రయత్నించినా కళ్ళల్లో నీరు సుళ్లుతిరుగుతూనే వుంది. జయరావుకు ఎలాగో వీడ్కోలు చెప్పగలిగినా, సుగుణతో చెప్పడానికి నోరెత్తలేకపోతున్నాడు.

"జాగ్రత్త సుగుణా! భద్రంగా వెళ్ళిరామ్మా!" అన్నాడు అతి ప్రయత్నంమీద. ఆయన పెదవులు అప్రయత్నంగా అదురుతున్నయ్.

"చిన్నవాడయినా ఇక్కడుంటే కొంత కాలం జరుగుతుండేది. ఇప్పుడు వాణ్ణికూడా నువ్వు తీసుకుపోతున్నావు" అన్నాడు దీనంగా.

"పోనీ, అంతగా బాధగా వుంటే, అమ్మను వెంటబెట్టుకొని మీరు కూడా ఓసారి రండి నాన్నా. మీ ఇష్ట మొచ్చినప్పుడు మళ్లీ వొచ్చేద్దురుగానీ" అన్నది సుగుణ పైటచెంగుతో కళ్లు తుడుచుకొని.

సుగుణ ఇంత చిన్నపని ఎంతదూరం ఆలోచించి చేస్తున్నదో ఈ క్షణానగానీ, శివరామయ్యకు అర్థం కాలేదు.
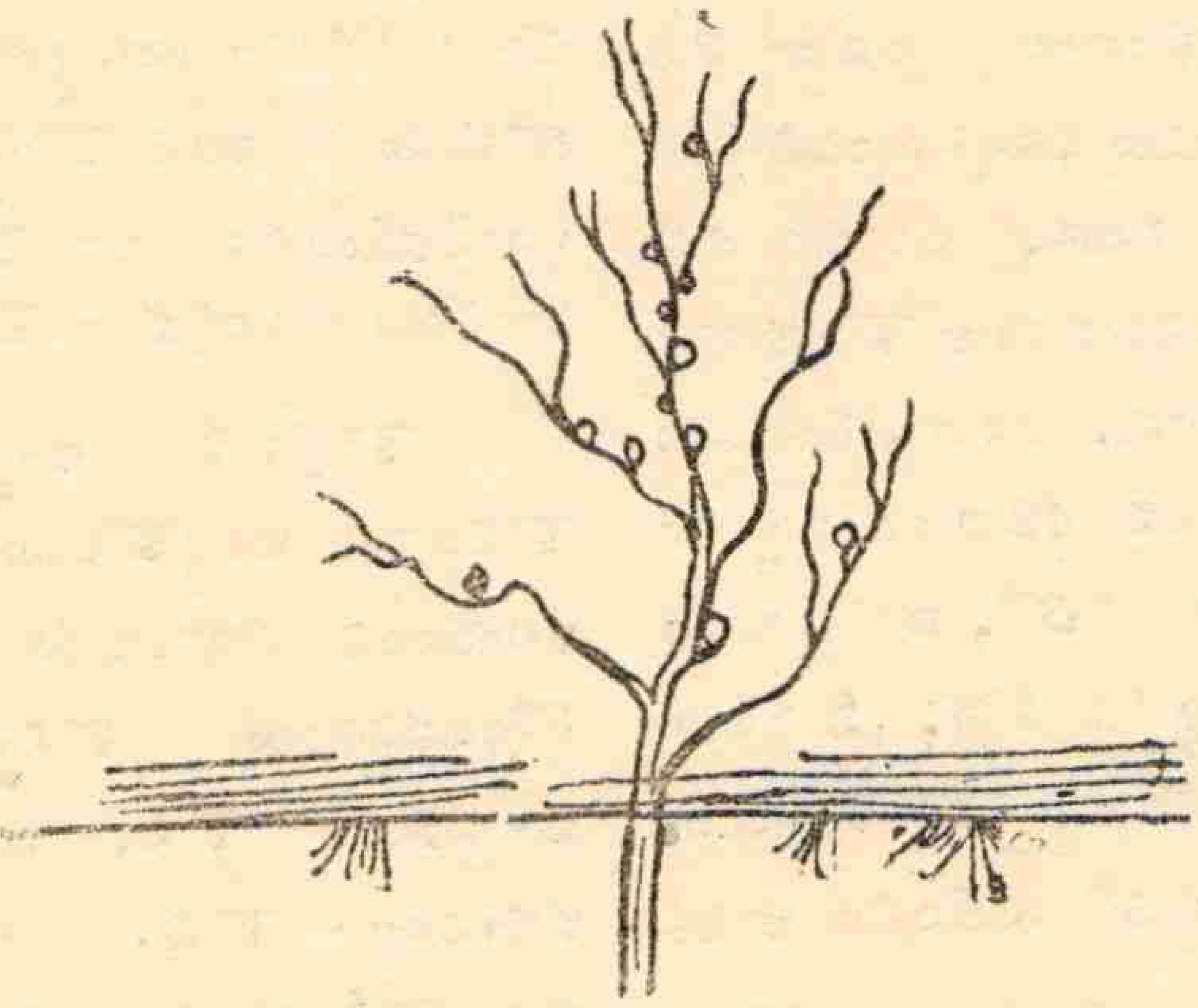
"అట్లాగేనమ్మా!" అన్నమాటను స్పష్టంగా అనలేకపోయాడు. కాని రైలు కదిలింది.